

Queera perspektiv på urbanitet, arkitektur, materia, kropp och rörelse

Michelle Göransson

Början

Stockholm: landmassor som reser sig ur vatten, breder ut sig och tecknar strandlinjer. Gatunät tecknade av huskroppar som reser sig mot himlen, som är luften människor andas. Människor rör sig med gatorna, kajerna, de bebor husen. Hus formade av människor, av deras pennor, händer, fotsteg, ord. Kroppar som i sin tur formas av husen de bebor: väggar, golv och tak som manar till rörelser, uppför trappor, längs korridorer, genom dörröppningar. Överallt: vita väggar. Solida, genomsläppliga och bedrägliga skal. Arkitekturen döljer delvis sina funktioner. Knappar, vred och vattenkranar. Väggarna: huden över arkitekturens skelett, vener och artärer. Väggar som dessutom tycks vara uppmaningar till hur vi ska leva, eller inte leva. Jag skriver det redan nu: kroppar skavs mot arkitekturen, skeva kroppar och kroppar som gör motstånd och vägrar vara arkitektoniska citat. Ge dig till tåls, jag kommer att förklara.

Syftet med texten är att diskutera länkarna mellan stad, byggd miljö, materia, kropp, rörelse och sexualitet med hjälp av queer- och posthumanistiska perspektiv. En zappversion, eller en inveckling, av min avhandling *Materialiserade sexualiteter*, där jag undersöker *hur normer framträder, förhandlas och ges hållbarhet* (Göransson 2012). Under de sidor som följer kommer jag alltså, med utgångspunkt i några av avhandlingens viktigaste slutsatser, att resonera om hur byggd miljö, kroppar och rörelser konstruerar och transformerar varandra ömsesidigt. Och jag kommer

att visa att normer, här i synnerhet heteronormer, är centrala för hur kroppar inbegrips i, eller bryts loss från, sin materiella omgivning.

Efter att ha gett en teoretisk introduktion till hur jag förstår forskningsfältet kommer jag framförallt att diskutera två olika teman, dels länkar mellan *sexualitet, stad och rörelse*, dels länkar mellan *sexualitet, samlevnadsnormer kroppar, materia och arkitektur/byggd miljö*. Under rubrikerna *Stadens sexualitet*, *Normerande arkitektur*, *Queerperspektiv på bostadspolitik* och *Hemtam heterosexualitet* kommer jag att göra en analytisk rörelse där jag först betraktar staden ur ett vidare perspektiv, för att därefter röra mig mot frågor om arkitektur, materia, bostadspolitik och upplevelser av hemmahörande.

Empirin, som jag grundar avhandlingens analys på, är insamlad i Stockholm 2008–2010. Materialet består av transkriberade semistrukturerade intervjuer och promenadintervjuer med icke-heterosexuella icke-män.¹ Materialet består därtill av fältanteckningar och fotografier som rör den materiella miljön: det handlar till exempel om arkitektur, platser, skyltar och offentliga utsmyckningar. En tredje materialkategori utgörs av textbaserade källor såsom hemsidor och lagtexter (Göransson 2012). I artikeln har jag tonat ner intervjupersonernas upplevelser och utsagor mer än vad som är fallet i avhandlingen. Istället har jag, som artikelns titel skvallrar om, valt att framförallt rikta sökarmot mot det materiella, mot *urbanitet, byggd miljö, materia, kropp* och *rörelse*. Samtidigt är det viktigt att

ha i åtanke att de olika materialkategorierna är närmast oskiljaktiga; deltagarnas utsagor och rörelser sker hela tiden i relation till, och tillsammans med, den materiella omgivningen. Jag har dessutom i hög grad närmat mig det materiella via deltagarnas utsagor och deras rörelser i staden, en sammanlänkning som möjliggjorts av att jag arbetat med promenadintervjuer som metod (Göransson 2012:37, Kusenbach 2003).

Nämnas bör också att jag i mitt arbetssätt är influerad av filosofen Gilles Deleuze, som menar att det är omöjligt att skilja mellan teori och levtt liv. Genom att skapa nya begrepp – potentiellt upplösande, ibland svårhanterliga, ofta provisoriska och flytande – vill Deleuze utmana vårt tänkande: ”Ju svårare och ju mer utmanande våra begrepp är, desto mer låter de oss förändra och utvidga våra liv” (Colebrook 2010:viii f). Deleuze understryker även, tillsammans med filosofen Félix Guattari, att det inte existerar något sådant som ett neutralt språk; texter kan därför aldrig förstås som avbildningar eller avtryck av världen *därute*. Snarare formar texter rhizom, mer om detta nedan, tillsammans med världen (Deleuze och Guattari 2004:12). Därmed faller idén om att forskare nedtecknar, skriver ihop eller sätter sin forskning på pränt, synsätt som enligt sociologen Laurel Richardson speglar en mekanisk syn på skrivande: ”Styles of writing are neither fixed nor neutral but reflect the historically shifting domination of particular schools or paradigms” (2000:925). Det är mot denna bakgrund jag valt att bryta mot ett mer konventionellt akademiskt skrivsätt, ett skrivsätt som *i sig* kommunicerar något helt annat än det jag vill säga. Jag förmår mig inte att säga en sak i ord och kommunicera en annan i form. Texten är således en materialisering i sig – ett assamblage av olika utsagor, ting, platser, kroppar och teorier – och som sådan är den inte ett avtryck av världen, utan snarare en del av den.

Omgivning inuti

Jag använder ibland ord som ”omgivning” och här vill jag vara övertydlig, ordet omgivning är egentligen missvisande. Influerad av posthumanistiska perspektiv menar jag nämligen att omgivningen aldrig bara omger, utan att den ändå inbegrips i och är inuti kroppar. Gränserna som vanligtvis dras mellan kropp, ting och rum är med andra ord chimärer. Annorlunda uttryckt så betraktar jag det som omöjligt att dra knivskarpa linjer mellan vad som är plats och objekt, arkitektur och föremål, kropp och ting – snarare konstituerar de varandra ömsesidigt, kors och tvärs.

I min avhandling använder jag begreppet *samskapande* för att belysa hur kroppar, rum och ting präglas av ömsesidiga tillblivelser. Men jag visar också hur kroppar kan brytas loss från och börja *skeva* i relation till sin ”omgivning”. Sådana skeenden har med normer att göra. Normer skaver somliga kroppar mer än andra; personer som inte förmår förkroppsliga samhällseliga normer erfar i högre grad än andra normernas existens, som skavsår mot huden. Det kan röra sig om normer i form av ord, blickar och potentiellt våld – men också i form av byggd miljö, stadsplaner, föremål, klädesplagg. Människor som inte förmår förkroppsliga de normer som råder i en viss kontext *särskapas* från sin omgivning, de tillåts inte sjunka in i den miljö de lever i.²

För att belysa de processer genom vilka rum och kroppar samskapas använder jag begreppet *kroppsrums*, som alltså kastar ljus på att kroppar och rum kontinuerligt blir till genom ömsesidig påverkan och transformation. Här kan vi naturligtvis gå till standardexemplet och, vilket tål att upprepas, nämna existensen av två- och endast tvåkönade toaletter och omklädningsrum. Skyltarna som riktar kroppar mot sådana rum skapar och återskapar bilden av att människor måste gå att placera in i endera av två kön (se t.ex. Halberstam 2002, Göransson 2012). Normer materialiseras. De normer jag framförallt kommer att diskutera i

denna artikel är sådana som utgår från genus och (hetero)sexualitet, så kallade heteronormer.³ För att få syn på dessa så har jag iakttagit materialet genom en queerteoretisk lins, som alltså fäster skärpan på hur normativa kön och en förgivettagen (normativ) heterosexualitet kontinuerligt konstrueras.

Posthumanistiska perspektiv

Den teoretiska karta jag här börjat veckla ut, och som förhoppningsvis ska guida er igenom texten, utgör en topografi som genomkorsats av flera andra forskare. Som ni ser: jag är teoretiskt promiskuös, konstant otrogen och mycket eklektisk. De ni kommer att slå följe med genom texten är framförallt Karen Barad (2008), Deleuze och Guattari (2004), Bruno Latour och Michel Callon (1998) samt Sara Ahmed (2006). Den sistnämnda har, med *Queer Phenomenology*, gett mig teoretiska glasögon med vilka jag kunnat iaktta hur somliga kroppar i högre grad än andra tillåts expandera i rummet (Ahmed 2006). Rummet är enligt Ahmed format utifrån specifika kroppar, något som får till följd att dessa kan expandera friktionsfritt. Tänk dig din gamla favoritfåtölj, skriver Ahmed, en fåtölj som tagit form efter din kropp så till den grad att det efter en tid blivit otydligt var din kropp börjar och var möbelen tar vid (2004:148). På samma sätt förhåller det sig med till exempel stadens geografi. Staden, dess byggnader och lägenheter, har formats efter somliga kroppar och samlevnadsformer, vilket innebär att dessa kan äga rum friktionsfritt. Samtidigt formar materian kropparna. Uppmanar dem till att anta specifika former. Skaver dem som vägrar eller inte förmår.

Som ni ser så börjar jag med Ahmed vid handen att problematisera föreställningar om rummet som en neutral yta, där människor fritt och egalitärt kan ta plats. Jag vill emellertid dra tankegångarna ett snäpp längre, vilket jag gör genom att använda mig av Barads begrepp *intra-aktivitet* (2008). Valet av *intra* (som be-

tyder inom) snarare än *inter* (mellan) innebär en betydelseförskjutning bort från avgränsade objekt vars ytor möts och interagerar – till en förståelse som gör gällande att allting utgör delar av världens kontinuerliga tillblivelse. Det finns inga avgränsade storheter, bara fenomen (Barad 2008:133ff). Organen i kroppar intra-agerar med varandra, huden med kroppsvårdande produkter, med luften, klädesplagg, stolar, bord och andra kroppar.

Jag relaterar dessa tankegångar till klassikern *A Thousand Plateaus* där Deleuze och Guattari skriver att allting bildar rhizom med något annat. Getingen blir geting tillsammans med orkidén och växter är delar av rhizom som innefattar ”vinden, djur, människor” (Deleuze och Guattari 2004:3–28 och 2012:93–103). De två filosoferna betonar med andra ord att världen och allt liv består av förbindelser: ”Varje kropp eller föremål är ett resultat av en anslutningsprocess. Människokroppar är således sammansmältningar av genetisk materia, idéer, handlingar och relationer till andra kroppar” (Colebrook 2010:xxvii). Teoretiskt rör jag mig med andra ord bort från ett spårande efter kronologi, rötter och kausalitet: trädet med en stadig rot. Jag följer snarare rhizomets logik, där varje ny växtedel (tänk ingefära) kan bilda utlöpare i nya riktningar och där potential finns för oupphörliga förgreningar, kopplingar, linjer och flyktlinjer. Detta förhållningssätt har även påverkat hur jag förhåller mig till frågor om metod och material. Människors utsagor har lett mig till skyltar, till planritningar och tunnelbanelinjer. Tunnelbanelinjer har lett mig till människor. Ibland skriker väggar, trösklar och toalettskyltar högre än intervjusvar. Och framförallt allt, alla aktörer länkas samman.

Följden av synsättet blir att mänskliga och icke-mänskliga aktörer inte kan betraktas som artskilda. Det materiella har agens, inte i termer av intentionalitet, men likväl en agens som får saker att hända som formar och om-formar kroppar: tennisarmbågar, musarmar,

valkiga händer och könskodade kroppar. Med det som kommit att kallas aktör-nätverksteori (ANT) erbjuder forskare som Callon och Latour en lins varigenom världen kan betraktas som ett nätverk bestående av en rad olika aktörer som kontinuerligt påverkar och definierar varandra ömsesidigt. En viktig aspekt av detta är emellertid att det ibland uppstår uppbromsningar genom vilka aktörer framstår som varaktiga. Sådana stabiliseringar uppkommer då aktörer förmår placera en mångfald av olika relationer och element (som föremål, tänkesätt och sedvanor) i det Callon och Latour benämner *svarta lådor*. Svarta lådor innehåller alltså sådant som förmodas vara naturgivet och bortom granskning (Latour & Callon 1998:13f, 18ff, 35). Som jag ska komma att visa så är tankegångar som dessa användbara för att undersöka hur (hetero)normer skapas och upprätthålls genom just förbindelser.

Stadens sexualitet

Låt mig zooma ut och tillfälligtvis iakttä Stockholm ur ett fågelperspektiv. Först träd och mörkt vatten, därefter broar, gator, lösryckta stugor och sedan: förtätade kluster av byggnader. De sträcker sig uppåt. Båtar utkastade längs kajkanter. Geografin formar hur människor kan röra sig i staden, ta tunnelbanan i vissa riktningar, mellan platser som görs till punkter på tunnelbanekartan, punkter som knyts samman och förs tidsrumsligt⁴ nära varandra. Däremellan: mellanrummen som breder ut sig mellan spårtrafikens och bussarnas linjesträckningar. Det är här jag gör min första analytiska inbromsning.

Människors rörelser bidrar, tillsammans med infrastrukturen, till att sexualiserade geografier formas. Stadens stråk sammanbinder vissa platser och kroppar medan osynliga gränser skapas mellan andra. Dessa blir, med konstvetaren Torsten Weimarcks ord, till ”icke-platser, platser som bara existerar som ett slags visuellt och topografiskt brus” (2008:198). I *Materialiserade sexualiteter*

relaterar jag detta till hur specifika kroppsrum materialiseras genom de nya spårvägar som uppförts i Stockholm. Vi har tvärbanan som sträcker sig från Sickla udde till Alvik, en spårväg som prickar av välbeställda, gentrifierade stadsdelar som Årsta och Gröndal. Här sker ett samskapande av (i hög grad vita, medelklassdefinierade) kroppar, teknik (tvärbanan), en viss typ av byggd miljö (i hög grad bostadsrätter och hyresrätter med hög hyra) och ett visst konsumtionsutbud (heminredningsbutiker, gym och delikatessbutiker snarare än fyndhörnor och förortspizzerior) (Göransson 2012:108ff).

Ett annat exempel jag diskuterar i samma avsnitt av avhandlingen utgörs av den så kallade NK-expressen, det vill säga spårvägen som uppförts mellan Waldemarsudde, med dess konsthall, och Sergels torg. Stråket binder samman platser som dels präglas av människor som förkroppsligar vithet och övre medelklassstillhörighet, dels av turister. I likhet med tvärbanan utgör spårvägen ett exempel på hur tillryggaläggandet av vissa avstånd möjliggörs, hur vissa rörelser förenklas och hur vissa kroppar, ting och platser förs tidsligt närmare varandra. Det är följaktligen inte bara förbindelser utan också gränser som formas. Det hela är politiskt, en rädsla för beröring ges form genom hur samhällen planeras. Samtidigt som välbeställda kroppsrum skapas och befästs av infrastrukturen skapas barriärer gentemot Andra kroppsrum (a.a.). Detta är inget nytt, snarare, skriver sociologen Richard Sennett, finns det paralleller mellan hur judar isolerades i Venedigs getto och hur dagens människor fjärrar sina egna kroppar från upplevelser av skillnad. Sennett menar rentav att rädslan för beröring kommit att accentueras i moderna samhällen (1996:366).

Så, vad har detta med sexualitet att göra? Stadens och dess stråk ser olika ut för olika individer. De icke-hetrosexuella personer jag intervjuat beskriver hur de orienterar sig mot vissa delar av staden och bort från andra,

och av deras utsagor framgår det att sexuella orienteringar utgör samtidiga rumsliga orienteringar. Stadens rum kodas som hetero- eller homosexuella, som queera, böjiga, flatiga eller helt enkelt som farliga. Detta innebär visserligen att det formas icke-heterosexuella eller queera stråk i staden, men sådana stråk kuggar in i den etablerade infrastrukturen. Däremot tas inte dessa individer som utgångspunkt när nya stråk skapas. Om så vore fallet, om de icke-heterosexuella personer jag intervjuat skulle präntas och ges fast form i staden på det sätt jag beskrivit ovan skulle andra rörelser, kroppar, ting och platser föras samman. Kanske skulle en ”skevbana” skapas, mellan noder som Bagarmossen, Hökarängen, Bandhagen, Hägerstensåsen, Aspudden och Hornstull.

När studiens deltagare berättat, och när vi utfört våra promenadintervjuer, så har det med andra ord blivit tydligt att alternativa geografier kontinuerligt formas. Sexualitet är, som nämnts, betydelsebärande för de rörelser, rum och gränser som tar form. Vissa förorter och platser i innerstaden konstrueras, och upplevs, som riskgeografier medan andra snarare görs till fristäder. För att förstå sådana processer är det centralt att se till hur flera maktordningar samverkar. De platser som konstrueras i termer av risk länkas till icke-vita kroppar, till borgerliga kroppar och till arbetarklasskroppar. Samtidigt förhåller det sig inte oavkortat så att medelklassen formas som öppensinnad, snarare differentieras även denna kategori av informanterna; en tolerant och intellektuell medelklass länkas till vissa delar av innerstaden och till specifika närförorter söder om stadskärnan, medan en intolerant medelklass länkas samman med villaförorter norr om staden.

Bilden blir än mer komplex om vi betänker att studiens deltagare själva kommer från skiftande bakgrunder, somliga förkroppsligar vithet, andra inte, somliga kommer från medelklassbakgrund, andra från borgerlig- eller

arbetarklassbakgrund. Genom att länka samman egna erfarenheter och spridda föreställningar om olika människor navigerar personerna i en geografi där de dels strävar efter att känna sig hemma, dels efter att undvika risker som är förenade med att inte förkroppsliga samhällets heteronormer. Detta innebär att informanterna är inbegripna i processer där somliga personer och grupper konstrueras som intoleranta och farliga Andra. Personerna är därmed inbegripna i rasifieringsprocesser, men de mejslar också fram borgerliga personer, småstadsbor och religiösa personer överlag som mindre öppensinnade. Slutligen är det även uppenbart att flera av intervjupersonerna lever med parallella geografier där, för att ge några exempel, arbetslivs-, klass-, religions- eller etnicitets- eller familjegeografien inte nödvändigtvis överlappar den sexualiserade geografien.

Normerande arkitektur

Låt oss zooma in ännu mer och röra oss från gatorna och de vidare rörelserna i staden och passera in i husen. De byggnader som talar tillbaka och som konstituerar gatorna, gator som samtidigt ger namn åt dess byggnader. Människor lever i husen som blir till med gatorna. Att bo *på* gatan ses däremot som ytterst problematiskt. Gatorna tycks vara till för rörelser medan husen konstrueras som privata zoner där *sällskapsarter* (Haraway 2008) som människor, knähundar, burfåglar och huskatter, förväntas finna vila och trygghet. Samtidigt definieras byggnader utifrån gatunamnen. Stadsmänniskor blir mästare i gatunamn, blir urbana genom att tillägna sig en gatunamnsdefinierad geografi. Gatorna görs dessutom till bärare av materialiserade minnen, de präntas med föreställningar och de besjålas. Människor blir till tillsammans med sina gator, eller inte. Det hela handlar förstås i hög grad om mentala geografier: fina och fula gator, gatubarn (någon annanstans, givetvis), gatukonst, gathus. Människor kan promenera,

rulla, röra sig eller flanera längs stadens gator. Att gå på *gatan* betraktas däremot inte som speciellt lämpligt.

Låt oss gå in i någon av byggnaderna. Om vi befinner oss i en förort är porten allt som oftast olåst. I innerstaden krävs vanligen en portkod för att välkomnas in i trapphuset, även om syftet förmodligen snarast är att hålla gatan ute än att välkomna legitima besökare och boende. Om du har ett lägenhetskontrakt har du eventuellt en elektronisk bricka. Antalet brickor per lägenhet är begränsat, ofta till tre (berättar en av mina informanter som bor hos allmännyttiga Stockholms hem), där de olika brickorna ger tillträde till olika delar av fastigheten. Ibland kallas en eller två av brickorna ”barnbrickor” och dessa tillåter inte passage till grovsoprum och tvättstuga. Det begränsade antalet brickor innebär en reglering, inte bara av hur många, utan också av *hur* lägenheterna ifråga ska bebos. Brickorna har agens, de skapar en friktionsfri tillvaro för vissa kroppar och samlevnadsformer, medan de bromsar upp andras expansion i rummet, dessa särskapas. Endast två vuxna förmodas leva tillsammans och ha behov av tillträde till bostadens olika funktioner, medan övriga boende förväntas vara personernas barn; personer som inte förväntas besöka miljöstugor och tvätta kläder.

Människors mentala geografier är med andra ord viktiga för hur platser upplevs, men lika viktig är den materiella omgivningen i sig. Elektroniska brickor, koder och nycklar släpper in människor, somliga människor, i trapphus. Vissa av byggnaderna har hiss, andra har trappor som kräver funktionsfullkomliga ben för att nå till lägenheterna som staplats på varandra.

Ett tydligt exempel på att byggd miljö materialiserar specifika budskap och värderingar återfinns i Sveriges folkhemsbyggnation, där det som skulle vara ett gott boende om alla i själva verket formades efter en viss typ av kroppar och samlevnadsformer. Tidens plan-

lösningar både skapade och möjliggjorde vissa rörelser. De genomplanerade köken minskade till exempel antalet steg husmodern behövde ta mellan spis, diskho och kylskåp, samtidigt som stereotypa föreställningar om genus och familjeformer skrevs in i miljöerna. En bestämd samlevnadsform samskapades således med byggnationen. Resultatet har blivit att kroppar som inte följer mönstren också fortsättningsvis kommit att materialiseras som avvikande i mötet med rum som formats efter andra existenser och behov (Göransson 2012). När etnologen Jonas Frykman skriver att den mänskliga kroppen byggdes in i den arkitektoniska funktionalismens miljöer, så bör vi med andra ord vara uppmärksamma på att det är en specifik kropp som präntas i väggarna. Som Frykman själv skriver konstruerades alltifrån kläder till byggnadsdetaljer utifrån föreställningar om normalitet. Funktionalismens framgångar i landet åskådliggör enligt Frykman ”hur den materiella kulturen kom att på en gång härma kroppen och normalisera den”. Köksinredningar, bostäder och möbler blir enligt ett sådant tänkande till ”kroppsliga citat”, ett konstaterande som pekar på den nära korrelationen mellan människor och deras omvärld (1993:195ff). Den kropp som blir påtaglig i tidens byggda miljö är således familjekroppen. Med ett Ahmedinfluerat perspektiv (2006) kan vi därför tillägga att de kroppar som sträcks ut av den arkitektoniska funktionalismen både är bekönade och förväntas leva enligt vissa mönster. Jag vill också betona att de kroppsliga citat Frykman talar om även går i andra riktningen, det vill säga att ting och rum citeras i kroppar.

Även idag görs normer hållbara genom planläggningen av bostäder, ett faktum som bör relateras till att byggsektorn omgärdas av en rad föreskrifter och allmänna råd. I Boverkets regelsamling kan vi till exempel läsa att bostäder som är större än 55 kvadratmeter ”ska utformas med hänsyn till det antal personer som de är avsedda för. De ska dock

alltid ha plats för en parsäng i minst ett rum eller en avskiljbar del av ett rum för sömn och vila”. Detta medan bostäder om högst 55 kvadratmeter inte behöver ha ”plats för en parsäng” (Boverket 2012:103). Exemplet avslöjar att bostadens storlek inte bara kopplas till ett förväntat antal boende, utan också till ett förväntat sätt att leva tillsammans. Närvaron av parsängen, och därmed också kärleksparet, byggs in i den större bostadens arkitektur. Parsängen och dess kroppar görs till det mått utifrån vilket väggarna vecklar ut sig. Mindre bostäder anses däremot inte behöva utrymme för en parsäng, vilket även detta pekar på hur arkitekturen bidrar till att materialisera specifika kroppar, samlevnadsformer och rörelser.

Exemplet kastar ljus över att byggsektorn är strikt reglerad av lagar, rekommendationer och praxis, något som gör branschen ”extremt normaliserad”, för att tala med teknik- och vetenskapshistorikern Isabelle Dussauge och byggnadsingenjören Davy Prieur (2004:163). Teknik och (byggnads)konstruktioner betraktas som neutrala och därmed som möjliga att tillämpa på samtliga människor. Men, skriver de två författarna, normerna har ett ursprung hos personer som kommer från en specifik bakgrund och bär på specifika värderingar: ”Bakom såväl lagstiftningen som byggherrens önskemål står människor som tror sig veta vad de boende kommer att ha för behov.” Bland annat tillhör barnsäkerhetsutrustning standard i nyproducerade lägenheter, något som ”bekräftar den normala användaren i att dennes livsstil är den rätta”, samtidigt som en utsida av avvikande användare skapas. De sistnämnda kommer att hejdas i sin expansion så snart de tvingas göra den där extra knixen som krävs för att öppna barnsäkra skåp, dörrar och fönster och många betalar standardsummor för vatten beräknade utifrån specifika samlevnadsformer. På så sätt bedrar tekniska lösningar och liknande till att ”bekräfta, förlänga och förstärka den heteronormativa

samhällsstruktur som vi lever i” (Dussauge & Prieur 2004:163, 166ff).

Föreställningar om normalmänniskan har kort sagt fått stå modell när behov och livsstilar utvärderats och omvandlats till bostäder och bostadsområden. Somliga kroppar särskapas från byggd miljö. De tvingas att kontinuerligt brottas med planlösningar som inte riktigt tycks förlänga deras form. De materialiseras som avvikande i sina egna hem. Detta medan tvåsamhet (med eller utan barn) kontinuerligt reproduceras som norm, en norm som alltså materialiseras i hur lägenheter planläggs. Därmed uppstår en cirkelrörelse där byggnadskonstruktioner pressar fram samlevnadsformer.

Detta kan knytas till Ahmed som uttrycker att planlösningar och objekt (placerade på vissa sätt) möblerar kroppar (2006:167), liksom till Barad som understryker att mänskliga kroppar formas genom intra-aktioner som inbegriper rum och föremål (2008). Det förutsätts att människor ska organisera sina liv på vissa sätt, och här fungerar både planritningar, möbler och andra föremål som materialiserade instruktioner till hur världen skall bebos. Tv-uttaget är förmodligen placerat i rummet som, i högre grad än andra rum, har ett parkettgolv och en balkong. Människor bebor sina rum, klär dem med sina möbler och med andra föremål. Tv:n placeras nära uttaget, soffan riktas mot tv:n, kropparna riktas mot soffan och framåt, mot tv:n. Arkitekturen möblerar föremålen som möblerar kropparna och deras rörelser. Därefter: riktningen mot sängen som vanligen placeras i rummet som på planritningen benämns sovrum och som vanligen är något mindre, som kanske saknar parkettgolv.

Möbler och väggar är emellertid inte heterosexuella i sig. Att hävda detta vore att förespråka arkitekturdeterminism. Så nej, lägenheternas väggar kommer inte att göra dig monogam och heterosexuell. Däremot kommer de att försöka ”övertala dig” om att leva

vissa livslinjer, samleva på vissa sätt snarare än andra. I inledningen till antologin *Mapping Desire* (Bell & Valentine 2005:7) menar författarna att lesbiska och bögar möjligen kan förhålla sig subversivt till och försöka omtolka konventionell arkitektur för att den ska accentuera deras livsstil, men att byggnation för dem som vill leva på alternativa sätt lyser med sin frånvaro. Att så är fallet har varit tydligt även under mitt eget fältarbete. Deltagarna införskaffar möbler och föremål, de inbegriper dem i sina kroppsrum, därmed uppstår möjligheter för att rummen ifråga ska omskapas och ”skevas”. Mitt material belyser att denna typ av omformande är möjlig, men materialet skvallrar också om att det krävs tid för att hitta lämpliga boenden och att det (ibland) tycks krävas en hel del förhandlingar innan kroppar, ting och rum låter sig samskapas på alternativa sätt. Att så är fallet framgår särskilt tydligt av mina samtal med personer som länge sökt efter ett boende som är lämpligt för fler än två vuxna personer. De berättar om hur potentiella bostäder undersöks med blickar, med knackningar i väggar och genom rörelser.

Att bostadsplanering ger hållbarhet åt samhällets samlevnads- och heteronormer betyder alltså inte att de boende per automatik låter sig stöpas i den form som föreskrivs. Sätten på vilka befintliga rum eller bostäder omvandlas och omtolkas är tvärtom flera. Det kan ske genom föremål som regnbågsflaggor (och andra hbtq-definierade symboler), genom närvaron av vissa böcker, bilder eller skulpturer och det kan ske genom en icke-konventionell placering av hemmets ting. Även om själva tingen och rummet sätter upp begränsningar och formar vissa rörelser är det med andra ord möjligt att omforma, omtolka och förhandla de normer som materialiseras. Bland dem jag intervjuat är emellertid sådana praktiker få. De flesta bebor sina lägenheter på relativt konventionella sätt. Majoriteten lever i lägenheter om ett eller två rum, somliga bor eller har bott

kollektivt. Om det finns flera rum används det stora rummet, det som kanske har parkettgolv och balkong, som vardagsrum. Vanligen är det här vi finner en soffa, kanske också en tv, som soffan i så fall riktas mot. Kanske finns bokhyllor med böcker. Ofta är det här personernas sexuella orientering sipprar fram, här och i bilder. I övrigt ter sig alltså normerna för hur rum ska bebos trögrörliga.

Även om de strukturer jag beskrivit i det föregående är starka är det viktigt att minnas att stads- och bostadsplanering transformeras i växelverkan med samhällets ideologiska strömningar. Förändringar i arkitektur och planlösningar korresponderar med förändringar i synen på olika familjeformer och i synen på gränserna mellan privat och offentligt. Hemmets gestaltning kan på så sätt beskrivas som ”en viktig nyckel till studiet av hur familjelivet förändrats och ideologi omsätts i praxis”, skriver etnologen Orvar Löfgren (1979:105f). Detta belyser att det finns öppningar för att i framtiden forma alternativa rum. Det skulle med andra ord vara fullt möjligt att bygga för en vidare skala av kroppar och samlevnadsformer. Det finns flera vägar till att arkitektoniskt integrera skiftande samlevnadsformer i byggd miljö. De av intervjupersonerna som söker efter kollektiva boendelösningar betonar vikten av att väggarna mellan rummen är tjocka nog att inte släppa igenom ljud. Väggarna bör kunna skapa avskildhet när så önskas och planlösningen bör avstyra krockar i kök och badrum. Andra saker som efterfrågas är planlösningar med åtskilda och icke hierarkiserade rum, det vill säga boenden som inte består av ett större rum med balkong och parkettgolv samt några mindre och mörkare rum med slitstark linoleummatta. Icke-normativa samlevnadsformer kan också ges materialitet genom uppförandet av boenden med flera badrum samt med en rumslig separering av bad respektive toalett. Likaså efterlyser personerna jag fältarbetat med centrala samlande rum som samtidigt åtskiljer andra mer privata ytor.

Queerperspektiv på bostadspolitik

Upplevelser av att stöta på hinder i sitt bostadssökande behöver dock inte handla om arkitektur, och om den materiella omgivningen. Gränser som dras upp kan också ha med ekonomi eller anställningskrav att göra, att vara frilansande eller projektanställd betraktas inte som lika önskvärt som att ha en fast anställning. Att vilja bo flera på, med svenska mått mätt, liten yta är inte heller okomplicerat, visar det sig, då flera värddar begränsar antalet boende per lägenhet. Det betraktas inte heller som eftersträvänsvärt att som vuxen vilja bo smått, framgår det av att allmännyttiga Stockholms hem från och med 2008 valt att vika alla sina smålägenheter för personer mellan 18 och 26 år. Skälen de uppger är dels att ungdomar bör ges chansen att komma in på bostadsmarknaden, dels att de vill förhindra att smålägenheter används som övernattningslägenheter. Förmedlandet av Stockholms hems smålägenheter följer ett rullande schema där en lägenhet går till 18-åringar, nästa till 19-åringar och så vidare, vilket innebär att kösystemet delvis sätts ur spel (www.stockholms-hem.se). Attraktiva lägenheter som många köat länge för att kunna få förmedlas med andra ord enligt närmast lotterimässiga principer.

Välviljan i tillvägagångssättet är mångbottnad. Det hela kan tolkas som en paniklösning i kölvattnet av allmännyttans utförsäljningar där föräldrar (och andra) i ena stunden väljer att driva på utbildningsprocesser som (också enligt lotteriprincipen) gagnar ett fåtal ekonomiskt – och i andra stunden inser att deras ungdomar (och andra) har svårt att komma in på bostadsmarknaden. I debatterna som följt på utförsäljningarna är det tydligt att argument om ungdomar och boende slår an helt andra strängar än exempelvis hemlöshet. Det är förmodligen mot denna bakgrund de strategier jag diskuterat ovan uppkommit. På en mer teoretisk nivå kan tillvägagångssättet snarare analyseras i termer av disciplinering. Vad som

sker är nämligen att kroppar formas till att äga rum och leva enligt mönster som föreställs vara i linje med deras ålder. Vuxna människor förväntas leva tillsammans med *en* kärlekspartner, en partner med vilken de inom ett visst tidsspann förväntas bilda bio-barnfamilj. Personer som inte gör så uppmanas kanske att *växa upp*. Vuxna människor förväntas göra en alldeles specifik typ av boendekarriär medan ungdomar förväntas bo trångt, i väntan på vuxenliv och familjeliv. Människor pressas följaktligen, genom intra-aktioner som involverar regelverk och byggd miljö, in i *straighta livslinjer*, det vill säga förväntade normativa livslopp (som vanligen, men inte nödvändigtvis, förmodas vara straighta i bemärkelsen heterosexuella) där hållpunkter som bland annat ungdom, monogam tvåsamhet, samboskap, barnalstring och åldrande följer på varandra (Ahmed 2006). För att tala med Deleuze och Guattari (2004:11) kan vi också föreställa oss sådana skeenden i termer av att bli vuxen eller att bli ungdom tillsammans med lägenhet, och tillsammans med andra kroppar, samlevnads-konstellationer och föremål.

Livslinjerna reproduceras och konstrueras även på andra sätt. Allmännyttiga Familjebostäder har till exempel ett internt kösystem, där ungdomar som "bor med sina föräldrar" och är mellan 18 och 25 år kan erhålla en lägenhet om ett eller två rum. Kötiden är densamma "som föräldrarnas avtalstid och föräldrarna behåller sin tid i interna kön när ungdomen får en lägenhet" (www.familjebostader.com/). Också här kan det verka en smula gnälligt att problematisera det faktum att ungdomar får hjälp att ta sig in på bostadsmarknaden. Men inte desto mindre genomsyras praktikerna av normer där specifika kroppar (boendes barn) och samlevnads-konstellationer (barn som bor med föräldrar) privilegieras och tillåts expandera friktionsfritt. Personerna länkas in i stadens byggda miljö på ett sätt som ger dem företräde framför andra kroppar (vänner, partner, kompisar, inneboende etc.) och sam-

levnadskonstellationer (människor som bor med partner, i kollektiv, självvalda familjer, icke biologiskt definierade familjer etc.).

Snarlika mönster återfinns hos Svenska bostäder som föreskriver att endast en samboende kärlekspartner får överta kontraktet vid en isärflyttning, inte en samboende vän. Denna praxis har stöd i § 33 i hyreslagen enligt vilken ”en make/maka har rätt att överta bostaden vid bodelning eller arvskifte”. Svenska bostäder skriver att en förutsättning för överlåtelse är att ”lägenheten använts med gemensamt hushåll” och det understryks av att en kompis inte kan överta kontraktet (www.svenskabostader.se/). Här syns återigen hur normer för vilka som förväntas leva tillsammans, ha intima och nära relationer med varandra, materialiseras. Det tas helt enkelt förgivet att en samboende kärlekspartner är något helt annat än en samboende vän, varpå en specifik emotion (kärlek) görs till regelverkets grundstomme.

Sambolagen (2003:376) är belysande. I dess första stycke så heter det att sambor ”bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden”, ett absolut krav för att betraktas som sambor är vidare att ingen av parterna är gift (www.notisum.se/). De äktenskapsliknande förhållandena, får vi förmoda, gör gällande att det rör sig om en köttslig kärleksrelation (den relation som arkitektoniskt materialiseras av det sovrum som vecklar ut sig kring parsängen). Men det köttsliga begäret tycks inte, i sig självt, vara tillräckligt för att materialisera samboskapet, lika viktigt är att begäret är monogamt. Samboskapet upplöses nämligen per automatik om endera av de två parterna ingår äktenskap. Det här innebär att personer som lever i flersamma relationer står utanför lagens beskydd. Vi kan också reflektera över vad det innebär att grundlägga lagar på så vaga koncept som ”äktenskapsliknande förhållanden”. Under vilka omständigheter kan egentligen någon hävda att ett förhållande är äktenskapslikt nog? När anses förhållandet ha tillräcklig utsträckning

i tid, när är förhållandet kärleksfullt, intimt eller köttsligt nog?

Planritningar och regelverk för exempelvis arv och lägenhetsöverlåtelse är med andra ord aktörer i nätverk som konstruerar vissa relationer som mer verkliga, viktiga och äkta än andra. För att tala med Latour och Callon (1998:13f, 18) menar jag att vissa samlevnadskonstellationer placeras i svarta lådor, att levnadssätten cementeras och görs oantastliga genom att en mängd olika aktörer tillsammans kommunicerar deras förträfflighet. De nätverk som konstituerar relationshierarkier inbegriper med andra ord både materia, lagar, föreskrifter och därtill språk. Gällande det sistnämnda kan vi till exempel påminna oss om bruket av termer som *äkta maka/make* eller *hälft*, liksom *oäkting*, *oäkta barn*, *plastbarn* och så vidare. Relationer som äktenskap förpackas dessutom, som jag diskuterat ovan, i kärlekens form. Inträdet i relationsformen förmodas förseglas och fullbordas med en ring och en kyss.

Intimitet och föremål vävs således samman och bidrar till materialiserandet av relationsstatusen ifråga. Ringen för kroppar nära varandra, också när de är ifrån varandra, ringen är den andra, buren på den egna kroppen, synlig, närvarande och hållfast. Ringens materia och kroppens materia intra-agerar med varandra, de samskapas, kött och ädla metaller, guld, ädelstenar och blodsband. Det handlar om materia som förmodas hålla över tid, ädelmetaller snarare än fragila material som papper, plast, porslin eller glas. Även de blodsband som länkas till äktenskapsstatusen förväntas vara hållbara över tid. Generationer förväntas, via blodsbanden, sträcka sig rakt från det förflutna och in evigheten. Livslinjer vilka dessutom, kan vi påminna oss om, strävar mot framtida silver-, guld- och diamentbröllop. Benämningarna används för att beskriva knutpunkter i den monogama, köttsliga, kärleksrelationens kronologi, något som belyser att emotionen kärlek värderas utifrån dess

tidsliga utsträckning. De hållpunkter jag här beskriver hierarkiseras genom dessa benämningar, på så sätt bidrar de till att konstruera emotionsnormer där kärleken förstås som ädlare, dyrbarare och mer hållfast om den har en anseelig tidlig utsträckning.⁵

Låt mig stanna upp och konkludera: kroppar samskapas alltså med andra kroppar, men också med språkbruk, kött, blod och ädla metaller. Tid är, som nämnts, en organiserande princip i dessa skeenden. En annan organiserande princip utgörs av rummet, inte minst av arkitekturen som med sina väggar, trappor och vinklar möblerar både kroppar och föremål. Kärleksparet blir således kärlekspars tillsammans med arkitekturen, men även tillsammans med föremål som parsängen. Parsängen som kan breda ut sig i sovrummet i våningen ämnad för familjeliv. Och så vidare.

Slutligen: hemtam heterosexualitet

De som jag intervjuat under mitt avhandlingsarbete upplever omgivningens heteronormer som ett skav mot sina kroppar, det kan handla om normer ute i staden likaväl som normer som materialiseras av till exempel arkitekturen, vilket jag diskuterat ovan. I det följande ska jag, som avslutning, fördjupa tankarna om hur heteronormer även genomsyrar de platser som brukar kallas hem, men jag ska nu framförallt spinna diskussionen kring intervjupersonernas utsagor. Av de intervjuer som jag utfört framgår det att heterosexualiteten oupphörligt konstrueras som hemtam. Detta sker bland annat genom att somliga av deltagarnas ursprungsfamiljer sätter upp gränser för icke-heterosexualitetens existens. Saras utsagor är belysande, när hon började leva lesbiskt slog fadern fast: ”jag kan inte göra något åt det, fast jag skulle vilja, men jag vill inte se att du drar hem någon tjej hit”. Utsagan bidrar till att vidmakthålla ett heterosexualiserat kroppsrum genom att förbjuda närvaron av icke-heterosexualitet och potentiellt samkönat begär. Ett heterosexuellt och familjärt

tidsrum ges materialitet genom intra-aktioner som inbegriper specifika kroppar, platser och tidpunkter.

Sara berättar om hur icke-heterosexualiteten framstår som särskilt laddad i två sammanhang, dels i relation till det forna hemlandet, dels under vissa högtider. Detta tar sig uttryck i att potentiellt lesbiska inslag döljs under vissa tider på året, exempelvis under juletid, en tid när föräldrar och syskon med respektive partners samlas, men där hennes egen döljs. Också i fallet med det forna hemlandet berättar Sara att hennes föräldrar sätter spatiala och familiserade gränser för hur och var hon kan existera som lesbisk. Hon uppmanas att inte berätta för människor i omgivningen, för familjen och i synnerhet inte för släkten i Sydeuropa. Det samkönade begäret hålls till varje pris utom familjesfären och dess förmodade rötter. Det hålls borta från hemmet-som-bostad (*familjehem*) och från hemmet-som-land (*hemland*). Homosexualitetens närvaro döljs och förnekas, parallellt med att heterosexualiteten görs hemtam.

Tystnadskraven tillförsäkrar att rum, kroppar och ting kontinuerligt samskapas som straighta. Heterosexualiteten ges med andra ord beständighet i processer där icke-heterosexualitet särskapas och förläggs någon annanstans. Konsekvenserna blir påtagliga, de trycker mot Saras kropp och formar hennes rörelser och utsagor. Genom intra-aktioner som inbegriper specifika tidpunkter, rum, ting och kroppar materialiseras alltså ett heterosexuellt familjehem. Inom ramarna för detta tidsrum förs vissa kroppar nära varandra, straighta livslinjer bekräftas och skevande linjer tämjäs och negligeras.

Men förväntningar på att straighta släktlinjer ska materialiseras i människors boenden sträcker sig också utöver blandkönade familjehem och in i hbtq-personers vardagsliv. En av de intervjuade menar till exempel att hem heterosexualiseras och familiseras genom exponering av familjebilder och skolfotografier

på syskonbarn, obligatoriska årliga gåvor som förväntas sitta uppe på väl vald plats. Med Ahmeds ord fyller objekt som dessa funktionen att de knyter människor till sin familjebakgrund (Ahmed 2006b:559). På så sätt både *gör* och *kräver* objekten något:

Such objects do not simply record or transmit a life; they demand a return. Not only do they demand a return, but there is also a demand that we return to them, by embracing such objects as embodiments of our own histories, as the gift of our own lives. The nearness of such objects (tables, fondue sets, photographs) take us back, to the family background, as well as sideways, through the proximity each has to the other, as what the family take place around (Ahmed 2006b:560).

Tankegångarna kan också relateras till *Minne, historia, glömska* (2005), där filosofen Paul Ricoeur menar att föreställningar om arv är länkade till ”moralisk skuld”. Han skriver att ”[v]i är dem som kommit före oss tack skyldiga för en del av vad vi är”. Skyldigheten att minnas sträcker sig vida längre än att

bevara de materiella spåren i skriftlig eller annan form, dessa fakta från det förflutna; den vidmakthåller också känslan av förpliktelse mot dessa andra, som inte längre är utan har varit. Vi måste betala skulden men också inventera arvet (Ricoeur 2005:130).

Med Ahmeds ord kan vi, som tangerats, tala om att människor pressas att följa straighta släktlinjer (2006:17). Genom att följa livs-linjerna betalar människor tillbaka skulden, men följandet utgör samtidigt en investering för framtiden. Förväntningarna syns bland annat när en av informanterna säger att hennes mor känt sig ”snuvad på konfekten” när dottern berättade om sin icke-heterosexuella orientering. Hon tycks ha investerat i de straighta livs-linjerna, en moralisk skuld hennes icke-heterosexuella dotter inte förmodas ha för avsikt att återgälda. Ovan nämnda intervju-person talar å sin sida om kraven på att bevara materiella spår som har med släktskap och arv att göra. Det är knappast accepterat att

kasta gamla familjefotografier, arvegods eller de inramade skolfoton hon får varje höst, men att ha bilderna uppsatta (förutom när syskonen är på besök) är estetiskt otänkbart, menar hon.

Tankegångarna tangerar föreställningar om gåvor. Sociologen Marcel Mauss skriver i klassikern *Gåvan* (1997) att gåvor måste ges och måste tas emot och att de kan betraktas som oupplösliga förbindelse-länkar mellan människor. Även om han tar avstamp i helt andra kontexter, menar jag att Mauss har po-ängar när han skriver att ”det man skänker bort i själva verket är en del av ens egen kropp och själ, medan det man tar emot är en del av en annans andliga väsen” (1997:79f, 27). Jag vill tillägga att gåvorna materialiserar specifika normer, inte minst heteronormer som manar människor att följa straighta släktlinjer. De fotografier och det arvegods intervju-personen omtalar kan betraktas som utsträckningar av familjekroppar, materialiseringar av släkt-linjer som kräver investering, reproduktion och återgäldande. Ibland ter det sig dessutom som om livet självt görs till en sådan gåva, vilket jag tangerat. En vägran att leva enligt de straighta linjerna eller ett ointresse för att bilda familj och skaffa barn kan i så måtto betraktas som en ovilja att betala tillbaka livsskulden. Gåvor upprättar med andra ord relationer och de kräver något av mottagaren. På sätt och vis kan de betraktas som materialiseringar både av en specifik relation och av givaren. Influerade av Mauss kan vi tänka oss att gåvan utgör en del av givarens kropp. Du ger en bit av din kropp, som kräver ett infogande i mig och mitt kroppsrum. Du kräver ett förvaltande. Egentligen kanske jag helst vill kasta dig, men hur kastar man en kropp? Gåvor kan med andra ord ses som en överlappning av kroppar eller betraktas i termer av gradvisa överlappningar. Någon lämnar avtryck i vår utökade kropp. Gör sig närvarande, också i sin frånvaro.

Låt mig avsluta med att återigen zooma ut, men nu med sökarmen riktad mot de rhizom jag följt i texten. Vi finner anknytningspunkter som i bland annat staden Stockholm, infrastruktur, arkitektur, planritning, parsäng, elektronisk nyckelbricka, vigselring, kärlek, fotografi, språk, lagtext och bostadspolitik. Anknytningspunkterna bör alla förstås som aktörer, och som sådana konstituerar de varandra ömsesidigt. Aktörerna blir till tillsammans med varandra, de samskapas. Som jag har visat är normer (t.ex. heteronormer, emotionsnormer, samlevnadsnormer) centrala för sådana skeenden. Urbana rum, byggd miljö och arkitektur bidrar således till att konstruera, bekräfta och reproducera normer. Som ett resultat av detta särskapas somliga kroppar och samlevnadsformer från sin omgivning, parallellt med att andra kroppar och samlevnadsformer bäddas in av det omgivande rummet.

Michelle Göransson, universitetslektor

Institutionen för etnologi, religionshistoria och genusstudier, Stockholms universitet

Noter

- Personerna jag intervjuat är uppväxta på olika platser inom, och i två fall, utom landet. Samtliga lever idag i Stockholm. De är mellan 20 och 65 år gamla, och orsaken till att jag benämner dem som icke-heterosexuella, icke-män är att personerna definierar sig på vitt skilda sätt, både gällande kön och sexualitet. För vidare läsning om detta hänvisas till avsnittet Empiri i *Materialiserade sexualiteter* (Göransson 2012).
- För en mer elaborerad diskussion om mina begrepp skeva, skava, sam- respektive särskapande hänvisas till min avhandling (Göransson 2012:21ff, 31).
- För vidare läsning om heteronormer och heteronormativitet rekommenderas "Queerteori. Vad är det och vad är det bra för?" (Kulick 1996), Queerfeministisk agenda (Rosenberg 2002) eller *Vad är queer?* (Ambjörnsson 2006).
- Kulturgeografen Doreen Massey understryker att rummet bör förstås som något processuellt, öppet och dynamiskt. Detta innebär att tid blir en central komponent i rumsbegreppet; de två konstituerar med andra ord varandra ömsesidigt. För att betona detta använder Massey begreppet rumstid (Massey 2005:9, 47, 1994:2f, 59, se även Harvey 2009:120ff).

- Intressant nog talas det idag även om andra milstolpar i kärlekslivets tidsekonomi. En av mina studenter, Paulina Alstorp från Konstfacks metall- och ädellabutbildning, ägnar dessa frågor intresse både i sitt (pågående) uppsatsskrivande och i sitt gestaltande arbete. Alstorp beskriver att det idag även talas om t.ex. pappers- (1 år), läder- (3 år), tenn- (10 år) och porslinsbröllop (20 år) (Alstorp).

Referenser

Litteratur

- Ahmed, Sara 2004: *Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ahmed, Sara 2006a: *Queer Phenomenology. Orientations, Objects, Others*. Durham & London: Duke University Press.
- Ahmed, Sara 2006b: Orientations. Toward a Queer-Phenomenology. *GLQ: A Journal on Lesbian and Gay Studies*. 12:4.
- Ambjörnsson, Fanny 2006: *Vad är queer?* Stockholm: Natur och Kultur.
- Barad, Karen 2008: Posthumanist performativity: Toward an understanding of how matter comes to matter. I: Alaimo, Stacy och Susan Heckman (red.). *Material Feminisms*. Bloomington: Indiana University Press.
- Bell, David och Gil Valentine (red.) 2005 (1995): *Mapping Desire. Geographies of Sexualities*. London och New York: Routledge.
- Colebrook, Claire 2010: *Gilles Deleuze. En introduktion*. Göteborg: Bokförlaget korpen.
- Deleuze, Gilles och Félix Guattari 2004 (1987): *A Thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia*. London och New York: Continuum International Publishing Group.
- Deleuze, Gilles och Félix Guattari 2012: Introduktion: rhizom. I: Åsberg, Cecilia, Martin Hultman och Francis Lee (red.). *Posthumanistiska nyckeltexter*. Lund: Studentlitteratur.
- Dussauge, Isabelle och Davy Prieur 2004: Ingenjören, en heteronormativ produkt?. I: Olsson, Anna-Clara och Caroline Olsson (red.). *I den akademiska garderoben*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Frykman, Jonas 1993: Nationella ord och handlingar.

- I: Ehn, Billy, Frykman, Jonas och Orvar Löfgren (red.). *Försvenskningen av Sverige. Det nationellas förvandlingar*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Göransson, Michelle 2012: *Materialiserade sexualiteter. Om hur normer förhandlas, framträder och ges hållbarhet*. Stockholm och Göteborg: Makadam förlag.
- Halberstam, Judith 2002 (1998): *Female Masculinity*. London: Duke University Press.
- Haraway, Donna J. 2008: *When Species Meet*. Minneapolis och London: University of Minnesota Press.
- Harvey, David 2009: Pengar, tid, rum och staden. I: *Fronesis. Politik, teori, kritik*. Nr 18.
- Kulick, Don 1996: Queerteori. Vad är det och vad är det bra för?. *Lambda Nordica*. Vol. 2. Nr 3-4, s. 5-22.
- Kusenbach, Margarethe 2003: Street Phenomenology. The go-along as ethnographic research tool. I: *Ethnography*. 4.3:455-485.
- Latour, Bruno och Michel Callon 1998: Den store Leviatan isärskruvad: hur aktörer makrostrukturerar verkligheten och hur sociologer hjälper dem att göra det. I: Latour, Bruno *Artefaktens återkomst. Ett möte mellan organisationsteori och tingens sociologi*. Stockholm: Santérus Förlag.
- Löfgren, Orvar 1979: Känslans förvandling. I: Löfgren, Orvar och Jonas Frykman. *Den kultiverade människan*. Malmö: Liber.
- Massey, Doreen 1994: *Space, place and gender*. University of Minnesota Press.
- Massey, Doreen 2005: *For space*. London: Sage Publications.
- Mauss, Marcel 1997 (1925): *Gåvan*. Lund: Argos Förlag.
- Richardson, Laurel 2000: Writing as a method of inquiry. I: Denzin, Norman K. och Yvonna S. Lincoln (red.). *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks.
- Ricoeur, Paul 2005 (2000): *Minne, historia, glömska*. Göteborg: Daidalos.
- Rosenberg, Tiina 2002: *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.
- Sennett, Richard 1996: *Flesh and Stone. The Body and the City in Western Civilization*. New York och London: W.W. Norton & Company.
- Weimarck, Torsten 2008: Vardagstingens visuella brus: mediala aspekter på teknologi- och designhistoria. I: Jülich, Solveig, Patrik Lundell och Pelle Snickare (red.) *Mediernas kulturhistoria*. Stockholm: Statens ljud- och bildarkiv.
- Otryckta källor*
- Alstorp, Paulina 2014: "Ensam är stark!". Kandidatuppsats. Konstfack. Programmet för Ädellab och metallformgivning.
- Boverket 2012: "Regelsamling för byggande, BRR 2012" (www.boverket.se)
- Elektroniska källor*
- www.familjebostader.com/
- www.stockholmshem.se
- www.svenskabostader.se/
- <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20030376.HTM>

SUMMARY

Queer perspectives on urbanity, architecture, matter, bodies and movement

The purpose of this article is to discuss how city planning, built environment, matter, bodies, movement and sexuality are interlinked, using queer- and post human perspectives. I analyse processes wherein the built environment, bodies and movement are mutually constructed and transformed.

I cast light on the fact that norms, in my example especially heteronorms, are essential for how non-heterosexual persons perceive their surroundings. Norms are both created by, and imprinted into matter, such as the built environment. The memories, experiences and assumed needs of certain bodies and their ways of living together are given solidity. Simultaneously boundaries are materialised, these boundaries affects

people that do not embody societal norms. A circular motion appears when buildings are constructed to encourage certain ways of living together. Those who prefer other ways of living, collectives, I have shown, for instance, are limited in their expansions. But, as I will show, boundaries are delineated in other ways too, for example by laws and rules imposed by landlords.

The text is based on transcribed semi-structured interviews and go-along interviews with persons who deviate from the societal norm of man and the societal norm heterosexual. In addition, the material consists of architecture, infrastructure, legal documents and texts found on websites.